

پیشہ کی

مرؤف بوونہ وەرہ کی بایولژیکسیه ، ل قوناغین جیوازین ژیاننا خو دا ب هندهک گوهورینین سايکۆ-سۆسیولۆژیک دا دهرباز دبیتن کو وی دکهنه مرؤقهک جفاکی. ئەف جفاکیبونا وی پیدقی ب هندئ ههیه کو پیداووستیین خو، ئەوین گرتداینه بقئ لایهنئ قه، ب پهنهکی تیر بکهتن، تاکو د بن سیبهرا وان دا ههست ب ناسوودهیی و تهناهی و نارامیا سايکۆلۆژیک بکهتن و ژ مهترسیین ژناقچوونئ بهیتته پاراستن. بهک ژ گرنگترین شان پیدقیاتیا سهریببون و ژتیاتیئ (الانتماء) یه، کو مرؤفی د بازنهیهکا جفاکی دا وهک خهلهکهکی ژ فی بازنهیا بهیتز بیارتیزیتن و مان و ژیاننا وی گهرهنتی و مسوگهر بکهتن.

- ۱ -

پیناسهیین سهریببونئ و ژتیاتیئ

دیاردهیا سهریببونئ و ژتیاتیئ (الانتماء) یان (affiliation) وهک لایهنهکی جفاکیئ مرؤقایهتیئ جهئ پوبتهپیدانا گهلهک زانستین مرؤقایهتیئ بوویه و نهخاسمه ژئ سايکۆلۆژیا یا جفاکی، و ژ فی چهنئ قه ب گهلهک شیعوازان یا هاتیه پیناسه و شرؤقه و رۆهنکرن. بۆنموونه فهرههنگا تاییهتا سايکۆلۆژیی ب کوردی وی ب درستکرنا پهیوهندییهکا باش دگهل خهلهکی و چوونه ناف وان و دانه نیاسینا خو ب وان و هاتنه وهرگرتنا وی ژ لایهنئ جفاکیئ قه وهک ئەندام ددهته ناساندن (۶: ۱۹)، و فرههنگنامهیا ئوکسفوردیا بهریتانی (Oxford، ۲۰۰۳) سهریببونئ بقئ رهنگی ددهته نیاسین کو بریتیه ژ: ۱- کهسهکی پهیوهنداره دگهل پارتهکا سیاسی یان نایینی ... هتند.

سايکۆلۆژیا یا ژتیاتیئ

د. نهرهددین ئیبراهیم گولی
(زانینگهها زاخۆ- فاکولتا پهروهرده)

(۱ - ۲)

عەلی وەردی

قەدیەت پەیوەندیکردن و نێزیکایەتی دگەل خەلکەکی دی و مانەکا بەیژ دگەل هەشال و هۆگرا ددەتە نیاسین (٢٢:٤٦٩)، و ئەلعیسهوی (٢٠٠٩) پێداویستی سەرپێبوونی و ژتیاتی (the need for belonging) ب ئارەزوو و ویستا مرۆقی بۆ هاریکاریکرنا خەلکی دیتەر و کارکرن بۆ بەختەوهریبا وان و پشکداریکرن دگەل واندا، ددەتە نیاسین و پیناسە دکەتن (١٨:١٨٥). وەک یا خوویایە پێداچوونەکا بەلەز ب ئان پیناسەیا مە دگەهینتە راستیەکی و ئەو ژێ هزرا بجفاکیبوونی و بەرهف جفاکیبوونی تێشەچوونا مرۆقییە، کو ئەف چەندە تەنها د کاودانین سروشتی و ئاسایی دا رووی ددەتن.

-٢-

ب جفاکیبوون و تاکگەراییی

پێداویستی ب "دگەل" و "دناف جفاکیبوون" لنگ مرۆقی جوۆرەک ئارامی و ئاسوودەیی و ئاسایشا سایکۆلۆژی لنگ وی درست دکەتن کو بۆ بەردەوامی و برەودان ب ژيانا وی یا فەر و پێدقییە، لی هەندەک جارن و هەندەک جفاک و کەلتور بانگەشەیی بۆ جوۆرەکی تاکگەراییی (individualism) دکەن، قیجا چ ژبەر ئەگەرین ئابووری بیقن یان ژێ ب شیوەیەکی پراکتیکی هاندری وی نە. ئەف چەندە و پێوەیە دگەل سروشتی پەمەکی مرۆقی و ستراکچەری وی یی بنەرەتی دا ناگۆنجیقن. ب شیوەیەکی گشتی کەلتور و فەرەنگی رۆژئاقایی ل سەر دەمی ئیروکە دا ب گەلەک شیوازین خو قە هەم دەلیقەیه کە بۆ قی رێچکەیا ژیان و هەم بانگەشەیه کە بۆ وی. نمونە ژێ بۆ وی رێبازا ژیان سەرهلدان و دەرکەفتنا جوۆرین رێباز و قوتابخانەیین فەلسەفی و ئایینی و هزرییە وەک نەیتلیزم و پووچگەراییی کو پیشەنگی وی فەیلەسوفەکی ئەلمانیی وەک فریدریک نیچەیه، هەرەسا فەلسەفەیه کا وەک پراگماتیزمی ژێ دکە قیبتە د چارچووقی وی یەکی دا، کو پشکەکا مەزن ژ بەرین شەنگستا وی بۆ بیرو باوهرین فەیلەسوفی ئەمریکی جون واتسونی دزقربان و گەلەکین دیتەر ئەف ئاقاهییه بلندتر کر، کو هەمی پێکفە مرۆقی رۆژئاقایی بەرهف "ب تاکیبوونی" و "تاکگەراییی" دهاژۆن، ئەقە یەکە ژ مەزنتربین مەترسیین سەر ژيانا مرۆقیایەتی و شارستانیەتی و پەرگارا وی و مانا وان لقی گەردوونی مەزن و ل بن نەهاتی، و ل چاخێ مەیین ئەقروکەیی دا، یی کو ئالاقین دیتەر ژێ یین هاتینە سەر و

٢- پەیوەندیین گرووپەکی یان رێکخراوەکی یە دگەل یە کدوو دا (٢٣:٢١).

فەرەهنگنامەیا رووسی یا مەزن یا سایکۆلۆژی (٢٠٠٧) ددەتە زانین و ب یەک ژ پێداویستی و پالنهترین پەیوەندیکردنی ددەتە نیاسین، کو بۆ پەیوەندیین هەستەوهری و هەلچوونی وەک هەقالینی، قیان، و... هتد، بفر دەیتە زانین (٢٤:٥٤)، و سایکۆلۆژیستی ئیرانی پورئەفکاری (١٣٨٠) درستکرنا پەیوەندیەکی یان نێزیکایەتی یە کە ریمانەکا ستاندارد بۆ قی زاراقی کو هەمی دەمەکی ئەرینی یە و ل سەر بنەمای هاریکاری و هەقالینی، بەلکوژی قیان دەیتە ئافاکن. تیۆریستین وەکی هینری مۆرای بوونا وی وەکی پێداویستیەکا فەر بۆ پێکە هاندنا کەسان و تاکین جفاکی و پەیوەندیەکا نێزیک دگەل واندا، یان بۆ مرۆقی بفر دزانیقن (٢٠:٣٧)، و فەرەهنگنامەیا ئینگلیزییا ئۆکسفۆردی تایبەت ب سایکۆلۆژی (٢٠٠٩)، ئاماژەیا ب هندی ددەتن کو ئەف زاراقیه ل سەر دەستی هینری ئالیکساندیر مۆرای (١٨٩٣-١٩٨٨) سایکۆلۆژیستی بەریتانی بۆ یەکەم جار د پەرتووکا وی یا ب ناقي "گەریانەک ل دۆر کەسایەتی" لسا (١٩٣٨) هاتیە بکارینا و وی ب وشەیا (need for affiliation) ددەتە زانین و ب یەک ژ پێداویستی و پالنهترین جفاکیین

تایین و سهریبوون

ژئیدەر ئاماژە ی ب هندی ددهن کو تایینت که قناره ییتن وهکی زهده شتی، که هه لگرتی ئالایی بهرزی " گوتارا باش، هزرا باش و کربارا باش " بوویه، و ل سهر بنه ماییتن دادپهروهی و نازادی و یه کسانییان ژن و زهلامی، و بهرگریکرن ژ مرۆقتین قهنج و جوتیار و کرپکاران هاتیسه ئافاکرن و ئەف بیرو و باوهره ب شتویه که کرپاری د پتسا و یاسا و پرهنسییین خۆ ییتن تایینی دا ئاماژه پیداین و جیبه جی کرین و یا بو پراکتیک کرنا وان بانگه شه کری و لایه نه کی وان بانگه شه یا ب جفاکیوونا مرۆقنایه تیبی بوویه (۳). ئەفه ژ ی ئاماژیه که بو هندی کو تایینه کی ژ فی بابته یی قیای ههستا سهریبوونی و ژییاتیین لنگ تاکین جفاکی درست بکه تن.

هاتنا تایینی پیرۆزی ئیسلامی ژ ی هاندهر که مهن و پراکتیکییان ههستا ب جفاکیبوونی بوویه د هزرا پینعه مبهری مهن، محهمه د (دروود و سلاقتین خۆدایی مهن لی بیتن)، و ب جۆره کی کو وی زاتی ئەف سیمبول و دیارده یا مرۆقنایه تیبی کرپویه بهری بنیاتی ئافاکرنا دهوله تا ئیسلامی و ب یه کگرتنی و براینیی و یه کسانیی و قیانی بۆ قان سالۆخته تین سهریبوونی و ژییاتی شیا مهنترین سهرکه فتنا ب سهر زلهییزین سیاسی و وهلاتان ل وی سهرده می دا بدهستخۆقه بهینیان. ههلبهت مه شخه ل و خه تیرا رۆناهیکه را ریکا وی قورنانا پیرۆز بوو کول گه له ک جهان ئاماژیه ی ب هندی دای، وهک (سوره تا نه نفال / ئایه تا ۷۵)، و (سوره تا جهه رات / ئایه تا ۱۰)، و (سوره تا نه لحه شر / ئایه تا ۹)، و (سوره تا نه لمائیده / ئایه تا ۲)، و... هتد. و دیاره ژ ی هه می ئەو (فه ریزه ییتن) فی تایینی ل سهر مرۆقی مؤسلمان ب ئەرک دهینانین، پالده رین درستکه رین ههستا ب جفاکیبوون و سهریبوونی نه لنگ وی، سهریبوون بو وهلاتی و تایینی و جفاکی، داکۆ تیدا و ل ناڤ دانگین دهیباب و مالباتی و خیزانی دا، ل قوتابخانه و ناڤ جفاکی دا، ل مزگه فتا دا مرۆف چه ز ژ براین خۆ بکه تن و ئەوا بو خۆ دقتین بو وان ژ ی بقیتن و بخوازیقن و قهنجیی و چاکه ی دگه ل وان دا بکه تن و ههستا یه کگرتنی و یه که تیبی، براینیی و رحم و دلۆقانی، هاریکاری و هه ماههنگی و فیداکاری و قوربانیدانی و چاکسازی د ناخ و دهروونی واندا

سهنگی فی ترازیا مهترسیدار گرانتر دکه تن، ئەو ژ ی سیسته مین نویین نوی و ژ وان ژ ی سیسته مین بجیهانیبوونی (العولمة یان Globalization) و هه می که رهسته یین وینه که یا ژ هه میا بهر به لافتر و بهرچاقتر تۆرتین په یوه ندی کرنی وهکی ئەنترنیتیینه کو دگه ل هه بوونا لایه نین ئەرتینی هه ره شه یه که بو سهر مرۆقنایه تیبی و سالانه ب سه دان هزار که سان بیکار و نه ساخ دکه تن، نه خاسمه ده می ژ لایه نی هنده ک کهس و لایه نین هه لپه رست فه دهیته بکارئینان و وانا ژ پتخه مهت بدهستقه ئینانا قازانجه ک پتر، بی لبه رچاقترنا بهرژه ونه یین گشتی، ژ ریکا راست لادده تن و هزاران قوربانان لدویف خۆ دا دهیلین.

هه رچه نده کو ب باوه را جفاکاناسی نافدار ی دهقه ری عه لی ئەلوه ردی (۲۰۱۳). ئەف چه مکه بریتیه ژ هندی کو هه ر تاکه ک بهر پرسیاره ژ خۆدی خۆ، و کاری خۆ، و هه می کربار و گوتارین خۆ، و که سی دیتر ژ مرۆقتین وی یان ژ ی نیاسه کی وی ل مال و گه ره ک و کۆلانی و باژیری و عه شیره تا وی ب هیچ رهنگه کی پرسیاری ژ وی چه ندی ناکه ن (۱۹ : ۸۹)، لی د راستی دا تاکه گه رای ی ئاراسته یه ک مرۆقی سهرده مه کو گه له ک فاکته رین وهکی لایه نی تابووری و ئالۆزبوونا ژییانی ب گشتی کارتی کرنه کا مهن یا ل سهر هه بووی، بوینه دهلیقه بو سهرهلدان و گه شه کرن و به لاقبوونا وی، نه خاسمه ل سهرده می ئەفۆرۆکه یی مه دا، یی کو ب چاخنی له زاتی و پتیشکه فتنا ته کنه لۆژیایی دهیته نیاسین. یه کی وهک ژان ژاک رۆسوی بهر نیاس یه ک ژ به ره مین پتیشکه فتنی ب نه خۆشیین سایکۆلۆژی دزانیقن و یه ک ژ به لگه یین وی بو فی چه ندی بلندتر بوونا ریزه یا خۆکۆشتنی دزانیقن، کو ب بهراورد دگه ل سهرده مین که فن و ل دم و جهین کو ژییانا مرۆقنایه تیبی ساده تره و ساده تر بوویه گه له ک پتره، نمونه ژ ی وهلاتین رۆژناقیاین پتیشکه فتیه. ئەلعیسه وی (۲۰۰۹) فاکته رین دیترین وی ب زیاده خوازی و بلندفریا مرۆقنایه تیبی و که سان و مملاتی و کیشمه کیش و هه قریکاتیه کا تووند و بهیژا د ناڤه را وان دا دزانیقن، کو یین بوینه ئەگه ری سهرهلدان نه ساخیین سایکۆلۆژی وهک خه مۆکی، نیگه رانی، سترسی (stress)، هیستریایی و ههست ب لاوازی کرن و جۆرتین ترس و فۆبیایانه (۱۸ : ۹). ژ فی چه ندیه کو سهرده می مه ب سهرده مه کی تیر ئیش و نازار دهیته زانین و نیاسین.

چیبیبتن (۱۸ : ۱۸۵)، هه تا کو بۆ نمونه هه ر نقیژدهکا ب (جه ماعت) هه مبهری (۲۷) نقیژین بتنییه، مؤسلمانان ئەف باوهره لنک درست بسوو کو ئەف جوژی نقیژا کارتیکرنه کا ئەربنی یا ل سهر باری سایکۆلۆژیا وان هه (۹ : ۱۸).

هه له بهت د جهی خو دایه کو بهیته گوئن کو ئەف به کگرتن و برابه تییه و سه ریپوونه و (ئینتمایه) دویره ژ هه می ئەو هه ستین ده مارگیری و ره گه زیه ریسی و دفن بلندی کو یا لنک هنده کا بوویه نه ساخی و ئیشه کا سایکۆلۆژی و وان، وهکی کره کی ژ ناخ فیه دخوتن و دهنجیتن، و بۆ خه لکی دیترو و قوربانیتن و ئیشی و نه ساخی ژ کۆله جه رگی و نه هه مبه تی و ده رده سه ری پتیه تشتهک و مفایه ک نه بوویه و نابیتن. نمونه یا هه ره دیار بۆ فی گوئن نه ته و کورده کو هنده سال و ده مه ب ده ست نازار و ئەشکه نه جیتن وان ده مارگیری نه خوش فیه دنالینیتن و ب سه دان هزار قوربانی بیتن داین.

ئیسلا ما پیروژ ب ریکا رینمای و پره نسیبین خو فیه دقیتن کو مرۆفی ب هنده ک بهایان فیه په روه ده بکه تن و وی پتیه گرتبه دن کو هه ستا سه ریپوونی (Feeling of belonging) لنک وان سه ره له ده تن و بیته هه سته ک کو نیشانا وی بده تن کو ئەو پشکه که ژ کۆمه کی و نه ته وه کی وی تیبکه هینیتن کو ئەو چیکه ک و دلۆپه که ژ ده ریاهه کا پیکهاتی ژ هزاران که سین دیترن وهکی وی، وهکی پتیه مبه ری مه زن بقی گوئن کو "مرۆفین باوهره دار وهکی که لواشه کی نه، هه که ره جهه کی وی ژان بکه قییتن هه می جهین دیترو دی هه ستپیکه ن و که فن دادی و تای.

که واته سه ریپوون و ژییاتی بۆ تاین و نه ته وه و نیشتمانی و ناخی و وه لاتی خو تشته ک هه رام کری نینه، به لکو تاینین جیاواز و نه خاسمه ژئیسلا ما پیروژ ژئ دانئ پتیه دن و باوهرییا پی هه ی، چونکی ب ریکا وئ مرۆف دگه ل بیتن وهکی خو کۆم دبیتن و وهکی وان لینه بیتن و دبیته تاکه کی هه لیای د ناخ کۆمه کا مرۆفان دا.

- ۴ -

گرنگیا بوونا تاکی د ناخ جفاکی دا

تاکه ک ته نه ها و بیکه س و بیپه نا هه یچ تام و چتیه کی وه رناگریتن مه گه ر خو د ناخ کۆمه کی ژ مرۆفان دا بسینیتن، کو ژ لایه نی هه بوونا گه له ک تایه ته ندی و

سالۆخه ت و بها و پیقه ر و ناراسته یا وهکی وی و هاوشیتوهی بیر و باوهرین وی بن، ئانکو بوون و ژیا نا تاکی د ناخ جفاکی دا ب گرنگ دهیته زانین و ئەو ژئ ژبه ر ئەگه رین خواری:

۱- د ناخ جفاکی دا تاکی (من، ئەز) هه ست ب شانازی دکه تن. ژ پیخه مه تا وئ پشکداری و دگه لدا بوونی و هه ف هه ست لنک هه ر یه ک ژ مه دهیته هه ستپیکرن و تیبینی کرن. ده می ئەم خو د ناخ وئ گروپی دا دبیتن ئەوا ژ گه له ک لایه نین هزی و سایکو- سۆسیۆلۆژی، ئایدیۆلۆژی، ئایینی و ئابووری و رامیاری فیه وهکی مه یه و هه سته کا ره زامه ندی به رامبه ری وئ لنک مه هه بیتن، ئەف هه ستا شانازی پیقه کرنی هه گی دی پترتر لیهیتن. ده می ئەم ("ئه ز" د ناخ "مه" یی دا) ده یته ده ستنیشانکر بۆ هندی بکاره کی رابم و تیدا هه ستا به ریسیاره تی لنک من دگه هیته ئاسته ک بلندنر. ئەف چه نده یی جهی "من- ئەزی" بتنی د ناخ جفاکی و کۆمی دا بلندنرکه تن، چونکی "من" به ریسیاره تییا ئەرکه کی یا ب ستۆبی خو فیه گرتی.

۲- د ناخ جفاکی دا دی ناراسته یین جفاکی لنک "من" ی بتنی درست بن. کۆمه کا بهایا وهکی ئەجام و به ره مه ی بیده را تیکه لیا "من" دگه ل "وان" دا دی درست بیتن کو ئەف چه نده بخو دی بیته کا وانه ک بۆ درستبوونا فیه لسه فه یا ژیا نا مرۆفی، چونکی جفاک ده زگایه کی فیکرنی یه کو تیدا ب تیکه لی و هه لسه که فتا "من" و "وان"، هه روه کی مه پتیه تر ناماژه پیدای. ژ ئەگه ری پتیکه ژیا نی بیروباوهرین وان و پیقه رین جفاکی، ناراسته یا وان بیتن جیاواز کارتیکرنی ل سه ر بیتن (من) دکه ن و ژ بلی فیربوونی، وی پتیه گه هین و فیری چه وانیا هزرکرنی و ده رپرن ژ بیروباوهر و هه ستین خو دکه تن، فیری چه وانیا چاره سه رکرنا کیشه و گیروگرفتین خو دکه تن.

۳- تیکه لی و بوون و مانا تاکی مرۆفی د ناخ جفاکی دا هتیه کا ده روونی دده ته وی ژ ئەگه ری تیرکرنا گه له ک ژ پتیه قیاسیتن وی بیتن بایلوژیکی/ فیزیکی، و بیتن سایکو- سۆسیۆلۆژیک باوهری بخو بوون لنک درست دبیتن و ئەف یه که ژ به رین شه نگستی و بنیاتی هه ست ب ئارامی و ئاسایشا ده روونی کرنینه.

ئەف گرنگیه نیشان دده تن کو (ئه ز و من) ی د ناخ جفاکی دا پتر یی ناماده یه کو ببیته که سایه تییه کی ساخه لم و پتیه هشتی و خو دان باوهری و هه سته

به‌پرسياره‌تيبي و جفاكي بووني، ژ كهس (ئه‌زه‌كئي) گوشه‌گير و دوير ژ جفاكي. ئه‌ف هه‌سته ديه‌كه‌م يه‌كه‌يئين سه‌رپيئووني كو خيژان بيتن درست دببتن و پاشي دچيته ناڤ يه‌كه و ده‌زگه‌هين مه‌زنتروه‌كي قوتابخانه و ريكخراوين پيشه‌يي و جه‌ماوه‌ري و پارتين سياسي كو بو (مني) تاك ب ژي‌ده‌ر و سه‌رچاوه‌يه‌كئي سه‌رپيئووني ده‌يته هژمارتن.

- ۵ -

فاكته‌رين بهيژكرنا په‌يوه‌نديين تاكي و جفاكي

دبيتن لقيري خوانده‌فان ئي پرسيارئ ل خو بكه‌تن، كو هه‌كه‌ر سه‌رپيئوونا تاكي ب جفاكي فه هنده يا گرنه‌گه، ئايا ئه‌و فاكته‌ر و بناس چنه ئه‌وين ئي په‌يوه‌نديي و سه‌رپيئووني و ژيياتيي بهيژتر دكه‌تن؟ به‌رسف خو د فان خالين خوارئ دا دببتن:

۱- كاودانين ديموكراسيانه: هندی ئه‌ف جفاكه و ده‌زگه‌هئ كو سه‌رپيئوونا تاكي پيشه‌گريدايه د هه‌لسوكه‌فتا و سه‌ره‌ده‌ريكرنين خو دا پتر بنه‌مايئين ديموكراتي بكاريين و ژ ديكتاتوريه‌تي و زه‌فتكرنا ئازاديبا تاكي دويربيتن، و تيدا تاك پتر هه‌ست ب ئازاديبا بكه‌تن د هه‌لسوكه‌فت و ده‌رپينا بيروباوه‌رپين خو، ئه‌ف تاكه دئ پتر بفي جفاكي و كوميفه‌هه‌يته گريدان.

۲- ره‌زامه‌ندي ل سه‌ر بها و پيشه‌رين جفاكي: نيژيكبوونا بهاو پيشه‌رو و ئاراسته‌يئين تاكي و جفاكي، ئانكو ئه‌وين (من) و (وان) به‌لگه و بناسه‌كئي بهيژه بو هندی تاك (من، نه‌ز) پترتر د ناڤ داڤ و پوودين جفاكي دابچيئن و ژ بوونا خو دگه‌لدايئ رازي و دلخوش بيتن.

۳- وه‌كه‌ه‌فيا ئه‌زمون و تايه‌مه‌ندييا: ئه‌زمونين هه‌چيشك و سالوخه‌ت و تايه‌مه‌نديين وه‌كي يه‌ك دناڤه‌را تاكي و جفاكي، و ئه‌و جفاكا تاك خو سه‌ر ب وان دزانيئن فاكته‌ره‌كئي بهيژكه‌ري په‌يوه‌نديين وان دوو لايه‌نانه و نه‌خاسه‌ ئي ئه‌گه‌ر ئه‌و ئه‌زمون دخوش بن و شاهي و شادي تيدا بيتن. نمونه‌يا ديار يا ئي يه‌كئي ئه‌زمونا گيژانا جه‌ژنا نه‌ورؤزيه د ناڤ نه‌ته‌وه‌يئين ناري دا كو به‌رمايه‌كئي ئاييني زه‌رده‌شتي پيغه‌مبه‌ره كو بو ماوي چندين هزار ساله د ناڤ فان نه‌ته‌وه‌يا دا بي هاتيه پاراستن چونكي كومه‌كا بهاو ئاراسته و بزاقين جوان و دلره‌فين و دلخوشكه‌رين دگه‌ل خو ئيناندين كو

ده‌سته‌ه‌لاتين توندرو و ده‌مارگير ئي نه‌شيايه ب ماوه‌يه‌كئي دوير و دريژا ده‌سته‌ه‌لاتا ديكتاتورانه‌يا خو فه وي ژ ناڤ هزرو دل و ده‌رووني فان نه‌ته‌وه‌يا ره‌ش بكه‌تن و ژ بيرو وان به‌تن (۲۱).

۴- هه‌چكاري و هه‌لسوكه‌فتا دوولايه‌نه: هه‌چكاري و تيگه‌ه و بهايه‌كئي جفاكييه و وه‌كي ريكه‌كئي دوو لايه‌نه‌يه. هندی هه‌چكاري و هه‌بوونا روحيه‌تا هه‌چكاريكرني و پشكداري و سه‌ره‌ده‌ري و هه‌لسوكه‌فتي دناڤه‌را تاكي و گروپا سه‌رپيئوي دا پترتر بين، تاكي بتني پتر دئ خو ژ بتني بووني دويرو خو ل گروپي نيژيكتر كه‌تن.

۵- روويدانين جفاكي: روويدان و كاره‌ساتين دلته‌زين يان بوئه‌يئين خوئين جفاكي و رامباري و ئاييني، تاك و جفاكي پتر ليك نيژيك دكه‌تن. روويدانا هه‌له‌بچه‌ي و كيميا بارانكرنا وي و ساليادين وي يا بوويه ئه‌گه‌ره‌كئي ليك نيژيكبوونا كوردين هه‌ر چه‌ند پارچه‌يئين كوردستاني. چونكي ئه‌ف سالياده و كاره‌ساتا وي يا بوويه خاله‌كا هه‌چيشك دناڤه‌را كوردان و بوويه ناسنامه‌يه‌ك بو "من" تاكي كوردی و "مه" بي كو نه‌ته‌وه‌يي كورد بيتن ل هه‌رچه‌ند پارچه‌يئين كوردستاني و ريكخراو و پارتين جياواز. هه‌ر چه‌نده هنده‌ك ژ وان بو ماوه‌يه‌كئي دويردرئ د ململاني و كيشمه‌كيشين سياسي ژي دا بوينه.

۶- دابنكرنا پيدفيا تين تاكي: هه‌رچه‌نده كو تاك ل ناڤ جفاكي ژ لايه‌ني پيداويستين خو فه باشر بهيته تيكرن، ئه‌ف تاكه ئاكو "ئه‌ز" دئ پتر خو ب ئي گروپي، ئانكو ب "مه" بي فه گريده‌تن و په‌يوه‌نديا وان بهيژتر بيتن.

۷- پله و پايه‌يا تاكي: چه‌ند تاك و جفاك د گروپا خو دا ژ لايه‌ني ئاستي پله‌و پايه‌ي فه‌بلندتر بيتن، سه‌رپيئووناوي بو وي گروپ و ريكخراو و پارتني دئ يا بهيژتري بيتن. نمونه ئي به‌راورده‌كه كو دناڤه‌را تاكه‌كئي ساده‌يي ئه‌ندام دريكره‌وه‌كئي يه، گه‌له‌ك زويتر دشيئن بهيته سه‌ردابرن و گوهورينا وي و بيروباوه‌رپين وي لدؤ روي پارتني و ريكخراوي ژ كه‌سه‌كئي پوسته‌كئي بلند ل كوميته‌يا ناوه‌ندييا به‌رپرسياره‌تي بيتن ل لقه‌كا وي ريكخراوي و پارتني يه. ئه‌فه هه‌مي بو هندی دزقريئن كو په‌يوه‌ندييا تاكي و جفاكي، پيگه‌ه و ب به‌رده‌وامي هه‌لسوكه‌فتكرنا وان جوهره‌كئي مسوگه‌ركرنا جفاكي و نه‌رمايه‌تي د ريكخستن و ده‌سته‌ه‌لاتي و په‌يوه‌ندي و

داهینانی بخوځه دگرېتن، کوهمی څپکړا و پیکځه ته و او بوونا جفاکي دورست دکهن، کسب یه ک ژ نه له مینتین سهره کی بو بوون و بهر ده و امیا ژیا نا تاک و جفاکي دهیته زانین (۱۵: ۱۰۴)، هه تاکو دشیتن بهیته گوتن کو په یوه ندی و سهر پیتبون و ژیباتی (ئینتیمایا) تاکی بو جفاکي، ب ریکا فاکتور و بناس و نالاشین جیاواز، پشکه که ژ رهمه که کی بهیز لنک مرؤفایه تیپ کو رهمه کی کومبونیه که د بهرامه ری وئ دا هه ستا تنه نهای و گوشه گیری و په راویزبونن به کو جوړه کی هه لچوونا مرؤفایه. ژ څی چهندي یه که ل بن کارتیکرنا څی رهمه کی و هه بوونا کومه کا پالنه رین جفاکي و ژیبخه مه ت تیرکنا پید او یستین جیاواژین بووژنه و سایکو-سوسیولوژیک مرؤف بزاقی دکهن ژ چارچووقی "من" نه ز"ی دهریکه څیتن و بریکا سهر پیتبون جفاکي خو ب کومه له و گروپه کی څه گری بدتن و بیته "هم-مه"، چونکی نه و ب سروشت نه شیتن ب تنه نهای و کت بریتن، نه څه یه کو هه تاک و "من" ک د ناڅ جفاکي دا بزاقا په یوه ندی دکهن دگهل و دناڅ خیزان و قوتابخانه و پارت و ریکخراو و سهندیکا و گروپه کی دیارگری دا، و نه څ پالنه رهنه یی بهیزه کو هندک زانایا ناڅی وئ یی دهناندی برساتیا جفاکي (social hunger)، و نه څ جوړی برسی و پالده تن کو نیک ژ دوو ریکین خورای هه لبریتن، یان خو دگهل به او ناراسته و بیقه رو بنه ماو یاسا و ریسایین څی گروپ و ریکخراوی بگونجیتن یان ژ خو دگهل گروپه کی دیتر ریکبیتن و ژ څی گروپا یه کم دوبر بکه څیتن و خو د ناڅ گروپ دوه هم دا هندا بکه تن و څه بینیتن و نه څه هه مان زاراقه یی په ژانندا جفاکي (social acceptance)، کو تیدا تاک "نه ز" یی ژ لایه نئ گروپ و ریکخراو دوه هم څه هاتیه په سندرک و په ژانندن، و نه څ جفاکیه کو پشکه ک مه زن ژ پروسیسا پیکه هاندنا جفاکي (socialization) پیک دهینن (۱۵: ۱۱۵).

-۶-

سهر پیتبون و ناسایا سایکولوژی

تیکه لیبون لگهل جفاکي و په یوه ندی ب کومه لگه یی څه و سهر پیتبون تاکی و «من» یان «نه ز» کی بو وئ جفاکي و گروپه یی څه و نیکگرتنا و دگهل هه می «نه ز» یی دیتر و بوون ب «هم» یان «مه» یی ژیدره کی مه زنی تنه نهایا سایکولوژیه. دهمی مرؤف

هه ست ب بوون و سهر پیتبون و (ئینتیمایا) خو بو جفاکه ک دیتر دکهن، که دیتن نه څ جفاکه گروپه ک یان خیزان یان قوتابخانه یان کومه کا هه څالا و هوگرا یان ده زگا و سهنه رکه کی نه کادی یان سیسته مه کی کارگری بیتن، د ناڅ وئ دهسته کی دا که سانه ک ریزی ل وی و بوون و کار و چالاکی یی وی دگریتن و نرخه کی دده نه بهرهم و داهینانین وی و هزرتن وی جهی پیزانینته، و جوړه کی ره زامه ندی لنک وی درست دیتن. نه څ چهنده وی دگه هینیه وئ یه کی کو نه و ژ لایه نئ وئ دهسته ک و ریکخراوی یی هاتیه په سندرک و په ژانندن، نه څ یه که ژ پیدفیاتین سهره کی پین گه شه و ورارا سایکولوژی بو هه تاکه کی و هاژوتنا وی د شاهرپیا به خسته ودری و ته ندرستی و درستیا سایکولوژی دهیته هژمارتن. نه څ یه وی دگه هینیه وئ راستی کو خو ژمه ترسیا دوبر بگریتن و ب هوشیاری څه سهره ددری دگهل ژینگه یی و دژماندوژین خو دا بکه تن. چونکی «نه ز» وده کی نه ندامه کییه کو وک هه نه ندامه ک دیتر ژ وئ کومه لئ پیدفی ب چاقدیری و ماتیریکرن و خودانکرن و تیرکنا پیدفیاتنی یی دیترن وی یه ل دهمی خوشی و نه خوشیا دا، و ل دهمی بهر فریبی و تنه نگییا دا. دهمی تاک داینکرنان هه می پیدفیاتیا لنک خو و د ناڅ جفاکي و کومه لئ رادیتن هه ست ب باوه ری بخو بوون و بهیزین دکهن، نه څ چهنده ناسایا سایکولوژیا وی گهره نتي و مسوگر دکهن، بهرؤفاژی تاکه کی کو پیدفیاتین وی بکه څنه د مه ترسییدا و هه رشه ل ناسایا سایکو-سوسیولوژیا وی بهیته کرن، تیدا هیچ نارامی و تنه نهایه کی هه ست پی ناکه تن. چ گومان تیدا نینه نه څ نارانامی و مه ترسییه وک څه کولینین ریب (Ribble, 1944) و گولدفارب (Goldfarb, 1945) ناماژهی پیددهن کارتیکرن ل سهر لایه نین هه لچونی و جهسته یی وی که سی دکهن و دبسته نه گهری هندئ کو تووشی تیکچونین سایکولوژین جیاواژ بیتن (۱۵: ۱۱۶).